

Koloniale wandeling De Bilt

Zendingen en politici in het aards paradijs

Verhalen

Buitenplaats Sandwijck

Op Sandwijck woonden vanaf 1922 Carel Wessel baron van Boetzelaer (1873-1956) en zijn vrouw Wilhelmina Elisabeth Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren (1877-1942). Zij hadden inmiddels een leven in Nederlands-Indië achter zich. Van Boetzelaer was geboren op Buitenplaats 't Klooster in De Bilt, waar nu het KNMI is gevestigd. Hij had theologie gestudeerd in Utrecht en was daar gepromoveerd op een proefschrift getiteld 'De gereformeerde kerken in Nederland en de zending in Oost-Indië in de dagen der Verenigde Oost-Indische Compagnie'. Hij bleef geen stuurman aan de wal, maar ging een belangrijke rol spelen in de zending. Nog in 1906 trad hij aan als de eerste Nederlandse zendingsconsul in Batavia (nu Jakarta), de hoofdstad van de kolonie Nederlands-Indië (nu Indonesië). Op die stoel behartigde hij de belangen van de verschillende Nederlandse protestante zendingsgenootschappen die in Nederlands-Indië actief waren. Hij was ook de verbindende schakel met de koloniale regering. Die moest hij bewegen tot politieke, bestuurlijke en financiële steun aan de zending. Dat lag gevoelig, want de Indonesische bevolking waarover de koloniale overheid regeerde, was grotendeels islamitisch. Haar het christendom opdringen, was vragen om problemen.

In 1922 keerden de Van Boetzelaers terug naar Nederland en gingen op Sandwijck wonen. Die buitenplaats was al sinds 1854 in bezit van de familie Van Boetzelaer. Tot 1937 was de baron kamerlid voor de Christelijk Historische Unie. In deze conservatieve protestante partij (een van de voorlopers van het CDA) was hij een specialist op koloniaal gebied.

Ook zijn vrouw was een koloniale expert. Zij was in 1906, vers getrouwd, met hem uitgezonden naar Nederlands-Indië. Zij kreeg daar zes kinderen en leerde in Batavia het zendingsbedrijf van binnen en buiten kennen. In 1936 schreef zij een brochure over het werk van de spraakmakende Amerikaanse zending Stanley Jones die werkte in Brits-Indië (het huidige India). Samen met haar man bezocht zij in 1938-1939 nog eenmaal de Indonesische archipel (en andere gebieden). Zij publiceerde daarover samen met hem een reisverslag.

Nadat de Van Boetzelaers waren gestorven, kwam het huis leeg te staan. Het raakte zwaar in verval. Een groep krakers redde het in 1980 van de sloop. In 1989 werd het professioneel gerestaureerd en ging het landgoed over naar het Utrechts Landschap.

Het Van Boetzelaerpark

Het Van Boetzelaerpark is zogezegd de 'overtuin' van Sandwijck, dat aan de overkant van de verkeersweg ligt. Het gebied maakte tot 1931 deel uit van landgoed Sandwijck. Toen schonk Carel van Boetzelaer het aan de bevolking van De Bilt en werd dit park aangelegd.

Buitenplaats Vollenhoven

Vollenhoven was oorspronkelijk een boerderij die behoorde tot het klooster Oostbroek (zie hierna). Toen de landerijen van het vroegere klooster werden opgedeeld en verkocht kwam de boerderij in handen van Utrechtse regenten. Zij maakten van Vollenhoven een echte buitenplaats met herenhuis, stal, koetshuis, tuinen en lanen. Huis en tuin zoals wij dat nu kennen, kregen vorm rond 1800.

In 1827 kocht Godert baron van der Capellen (1775-1848) het landgoed. Van der Capellen was in 1816, op zijn 37ste met zijn vrouw sloop gegaan naar Batavia, de hoofdstad van Nederlands-Indië. Daar zwaaide hij als gouverneur-generaal namens koning Willem I de scepter over de kolonie. Van der Capellen was een 'verlichte' bestuurder, wat inhield dat hij enig oog had voor de welvaart en het welzijn van de Indonesische bevolking. Toch stond ook bij hem het Nederlandse belang voorop. Dat was net als in de twee eeuwen daarvoor onder de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) de kern van de koloniale ideologie. Dus toen de kolonie onder zijn bewind verliezen in plaats van winsten opleverde, zette koning Willem I hem in 1825 aan de kant. Terug in Nederland richtte Van der Capellen op zijn landgoed Vollenhoven een museum in met exotica, wapens en natuurobjecten die hij had verzameld in de Indonesische archipel, 'het aardse paradijs' in zijn ogen. De adel van heel Europa kwam naar Vollenhoven om deze verzameling te bewonderen. In de tuin liet hij ook een 'ronde kas' bouwen om 'exotische' planten te kunnen opkweken. Van der Capellen stierf als slachtoffer van de Franse revolutie van 1848. Op het balkon van zijn Parijse hotel kreeg hij een steen tegen zijn hoofd gegooid. Hij overleed enkele weken later op Vollenhoven aan de gevolgen daarvan. Het landgoed werd in stukken gesplitst en geveild en zijn vrouw Jacoba Elisabeth van Tuyll van Serooskerken (1781-1866) vertrok naar Den Haag.

Jacob van Tuyll van Serooskerken had in haar stamboom ook koloniale takken. Haar overgrootvader René de Vicq (1638-1737) was bewindvoerder van de VOC in Amsterdam; diens broer François (1646-1707) had grote belangen in de plantagekolonie Suriname. Daarentegen was haar nichtje Maria Henriette getrouwd met de liberale politicus Eugène graaf van Bylandt (1807-1876), een van de voorvechters van de afschaffing van de slavernij in de Nederlandse koloniën. Overigens kwam in Nederland pas laat een bescheiden beweging op gang die zich keerde tegen de slavernij in de Nederlandse koloniën. Niet eerder dan in 1860 schafte de Nederlandse regering de slavernij in Nederlands-Indië af; in 1863 gebeurde dat in Suriname en op de Nederlandse Caribische eilanden.

Buitenplaats Blanda

Buitenplaats Blanda heeft waarschijnlijk tot 1820 tot het landgoed Vollenhoven behoord. In 1877 kocht dominee Herman Anton George Brumund uit Amsterdam het perceel waarop hij deze mooie

villa liet bouwen. Waarschijnlijk kon hij zich dit veroorloven door het familiekapitaal van zijn vader, een tabakshandelaar. Hij doopte het huis Blanda (Nederland/Nederlander in het Indonesisch) ter herinnering aan zijn oudere broer Jan Frederik Gerrit Brumund. Jan Brumund (1814-1863) vertrok op zijn 28ste, na een theologiestudie en een jaar 'maleis', in 1841 als dominee naar Nederlands-Indië met zijn kersverse vrouw, Catharina Henriette Roelofs. De eerste jaren waren niet de gelukkigste. Hij werd van hot naar her in de archipel gestuurd en verloor zijn vrouw en jonge dochtertje. Daarna kwam hij in kalmer water. Hij hertrouwde met Clasina Pictor en bleef een aantal jaren op Java gestationeerd. Brumund had een brede belangstelling. Hij schreef niet alleen over de zending en kerkgeschiedenis, maar ook over volkenkunde, onderwijs en vooral over de archeologische overblijfselen op Java. Tempels als de Borobudur en de Prambanan maakten een diepe indruk op hem. Met hulp van zijn broer kon hij in 1853 en 1854 een deel van zijn artikelen bundelen en publiceren. In 1862 ging zijn droom in vervulling. Toen kreeg hij van de koloniale regering opdracht de Hindoe-oudheden op Java in kaart te brengen. Hij stierf echter al een jaar later, terwijl zijn onderzoek nog niet af was. Toch werd zijn onvoltooide werk uitgegeven. Daarnaast herdacht zijn broer hem dus met deze monumentale villa.

Buitenplaats Oostbroek

Oostbroek is het oudste van de Biltse landgoederen. Op deze plek stichtten monniken in 1121 een klooster. Het klooster overleefde de reformatie niet en de provincie Utrecht verkocht de kloosterbezittingen aan particulieren. In 1667 verrees het eerste buitenhuis Oostbroek op de plaats van het oude klooster (de huidige bebouwing stamt uit 1887). Van 1778 tot 1784 woonde Otto Willem Falck (1738 Zutphen-1814) met zijn gezin op het landgoed. Otto Falck was een van de dertien kinderen van een Duitse officier die diende in het Nederlandse leger. Falck senior was daarmee een buitenbeentje, want al zijn broers waren naar Azië vertrokken in dienst van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). En ook hun kinderen probeerden fortuin te maken in Azië. De bekendste was Otto's neef: Iman Willem Falck (1736-1785) die het tot gouverneur van Ceylon (het huidige Sri Lanka) schopte. Hoewel Otto Falck was voorbestemd om net als zijn vader het Nederlandse leger in te gaan, koos hij uiteindelijk voor (het geld van) de VOC. Hij begon onderaan de ladder, maar maakte dankzij zijn familieconnecties razendsnel carrière in de VOC-vestiging te Patna (Noord-India). Na 15 jaar, op zijn 36ste, keerde hij als een zeer vermogend man terug naar Nederland. De huur van de buitenplaats Oostbroek kon hij zich dan ook prima veroorloven. Zijn zoon Anton Reinhard Falck (1777-1843) bracht zodoende een deel van zijn jeugd door op Oostbroek. Hoewel deze Anton Falck niet naar de koloniën trok, trad hij in 1818 wel aan als minister van Koloniën. Hij was in die functie de baas van zijn studievriend, gouverneur-generaal Godert van der Capellen, die later op de buitenplaats Vollenhoven ging wonen.

Bronnen

Amy Wassing, Naar eer en geweten. G.A.G.P. baron van der Capellen, gouverneur-generaal van Nederlands-Indië, 1816-1826 Doctoraalscriptie Universiteit Leiden 1998.

Catherina L. van Groningen. *De Utrechtse heuvelrug. De Stichtse Lustwarande. Buitens in het Groen*, Zeist 1999.

H.T. Colenbrander, *A.R. Falck Gedenkschriften*, Den Haag 1913.

Lies Haan-Beerends, 'De Bilt, beginpunt van de Stichtse Lustwarande', Historische Kring De Bilt, juni 2009.

Karel A. Steenbrink, *Dutch colonialism and Indonesian Islam. Contacts and conflicts 1596-1950*, New York 2006.

E. du Perron, *Verzameld Werk* (2015) deel 7, 296-302.

www.buitenplaatseninnederland.nl

www.landgoedvollenhoven.nl

www.mappingslavery.nl De Utrechtse heuvelrug

www.vriendenboetzelaerpark.nl

www.utrechtslandschap.nl